

A SZENT JÓB KÖNYVÉNEK MELIUS JUHÁSZ PÉTER- FÉLE TELJES MAGYAR NYELVŰ BIBLIAFORDÍTÁSA

A Biblia Éve 2008-as magyarországi ünnepségének egyik fontos eseménye volt Melius Juhász Péter részleges bibliafordításának, A Szent Jób könyvének hasonmás megjelentetése a Glaube in der 2. Welt Intézet többnyelvű Nemzetközi Theologiai Könyv sorozata 74. köteteként. A nyolc eredeti példányban fennmaradt, magyarországi gyűjteményekben csak három teljes és két csonka példányban kutatható munka fontos forrás a magyar egyház-, irodalom-, nyomdászattörténet, nyelvészet szakterületeit kutatók számára. A Szent Jób könyvének hasonmás megjelentetése éppen ezért igen hasznos és indokolt volt.

Melius Juhász Péter (Horhi, 1532/36 Debrecen, 1572. december 25.) wittenbergi tanulmányait követően, Oláh Miklós esztergomi érsek fogságából szabadulva 1558-tól lett Debrecen református prédikátora, majd 1562-től a tiszántúli református egyházkerület püspöke. Oktatói tevékenységének, hatalmas irodalmi és egyházszerző munkásságának köszönhetően általa vált Debrecen a helvét irányú reformációnak évszázadokon át meghatározó vallási és kulturális

központjává. Egyházszerző működésének fontos része volt bibliafordítói tevékenysége is. A megreformált egyház kiépítésének fontos része volt önálló könyvkiadói programja, amelynek értelmében a bibliai szövegeket a hívek számára magyar anyanyelvükön kívánta elérhetővé tenni. Melius bibliafordításai közül nyomtatásban megjelent a ma már példányból nem ismert Esaiás könyve (RMNy 191), a napjainkig fennmaradt A Sámuel és a Királyok két-két könyve (RMNy 205), valamint A Szent Jób könyvének (RMNy 213) teljes magyar nyelvű fordítása. Egyes feltételezések szerint a Biblia több részletét, Józsué, Bírák, Eszter és Nehémiás könyveit is átültette magyar nyelvre és kiadta, bár a fennmaradt források elégtelen volta miatt szakmai körökben máig vitatott egykori valós kiadásuk, de Újszövetségfordítása (RMNy 238) minden valószínűség szerint napvilágot látott.

Melius ismert bibliafordításainak előszavából önálló fordítói koncepció bontakozik ki, cáfolva azon nézeteket, amelyek szerint az egész Szentírás olvashatóvá tétele érdekében ő csupán a

Heltai nyomda befejezetlen bibliakiadási vállalkozását folytatta volna. A Szent Jób könyvének magyarítását, a Biblia legnehezebb textusát héberből Franciscus Vatablus és Sebastian Münster hebraisták Bibliái, valamint az általa genevaiként említett Stephanus Robertus genfi Bibliája ismeretében végezte el. Fordítói hitvallását az előszóban így fogalmazta meg: sem a zsidó textus betűjét, sem az értelmet el nem hagytam. Fekete Csaba és P. Vásárhelyi Judit tanulmányukban Melius Szent Jób-fordítását filológiai szempontból elemezték, összehasonlítva a Károli Gáspár-féle 1590-es Vizsolyi Biblia (RMNy 652) megfelelő szakaszaival. Megállapításuk szerint Meliusnál hiányzik a bibliai költőiség szemléltetése. A verselés esztétikáját csak annyiban alkalmazza, amennyiben az nézeteinek igen határozott kifejtésében segíti. Az általa magyar nyelvre átültetett szöveg nem adja vissza Jób drámai párbeszédeinek keleti költőiségét. Sorain átüt az előszóban hatásos prédikáló technikája, amely az írott szövegnél filológiai vétségeket eredményez, árt fordításának. Értelmezve, átértelmezve fordít. Lefordított szövegeit éppen ezért kortársai ugyan figyelembe vették, de helyreigazították, illetve Újszövetség fordítása helyett a debreceni nyomda 1586-ban a humanista műveltségű tudós, Félegyházi Tamás újra fordított változatát (RMNy 584) jelentette meg.

A helvét irányú református egyházat kiépítő, eközben is a katolikusokkal, majd az unitáriusokkal folyamatos harcban álló Melius Juhász Péter bibliafordítói munkássága fontos előzménye

a Biblia teljes szövegét magyar nyelven közreadó Vizsolyi Bibliának. A Losonczy Farkas Lajos könyvtárából származó, jelenleg az Országos Széchényi Könyvtár tulajdonában lévő példányról készült hasonmás kiadás lehetővé teszi Melius hatalmas irodalmi (ezen belül bibliafordítói) munkásságának behatódó vizsgálatát, lehetőséget biztosítva ily módon is a református püspök életműve feltárásának eddig el nem végzett irodalomtudományi elemzésére.

A kötetet záró tanulmány szerzői, Fekete Csaba és P. Vásárhelyi Judit összeállították azoknak a megváltozott értelmű, illetve napjainkban már nem használatos szavaknak a jegyzékét, amely a laikusoknak megkönnyíti Melius szövegének értelmezését.

A kötet végén olvasható Ötvös László bibliakutató rövid összefoglaló elemzése a bibliafordító református püspök, Melius Juhász Péter jelentőségéről magyar, német és angol nyelven. Hozzásegítve ezáltal mindazokat a külföldieket, akik érdeklődnek a magyar kultúra, ezen belül a 16. századi magyarországi bibliafordítási törekvések iránt.

Tőkés László váradi püspök, parlamenti képviselő 2008. december 9-én, az Európai Parlament brüsszeli épületében megnyílt Európai Bibliakiállításon a világvallások egyetemes öikuméniájának a szellemében mutatta be uniós képviselőtársainak Melius feladásba merült bibliafordítását. A hasonmás kötet bevezetőjében általa föltesztett kérdéssel – „tehetünk-e többet, szebbet annál, mint hogy ... az egymás iránti ellenségeskedésre és kizárólagosságra

hajlamos vallási egyoldalúság és nacionalizmusok vetélkedése közepette az Írás szavával hirdetjük minden népnek, nyelvnek és kultúrának, minden embernek és valamennyi nemzetnek a krisztusi szereteten alapuló kölcsönös befogadását?” – az elgondolkodtatás céljával ajánlotta a hasonmás kötetet képviselőtársai és mindannyiunk figyelmébe.

MELIUS JUHÁSZ Péter: A Szent Jób könyvének a Sidó nyelvből és a bölcs magyarázók fordításából igazán való fordítása magyar nyelvre 1565-ben.

Hasonmás kiadás Ötvös László szerkesztésében, Tőkés László ajánlásával és Fekete Csaba – P. Vásárhelyi Judit tanulmányával. Debrecen, 2008. 254 p. (Nemzetközi teológiai könyv, 0866-1030; 74.)

HIC EST FILIVS MEVS DILECTVS

Hoffhalter Rafael felmérte, hogy a címlap szövege nem fér el a 170 × 126 mm-es ovális fametszetes keretdíszben, ezért ezt a címlappal szemközt, az előző levél verzójára helyezte, 72 × 54 mm-es köriratos metszetet illesztett középre: Jézus megkeresztelkedik a Jordánban. Szedett körirata a Jézus megdicsőülésekor hangzott szöveget idézi: Ez az én szerelmes Fiam, akiben én gyönyörködöm, őt hallgassátok (Mt 17,5). Melius Juhász Péter szerint Jób jó körösztyén, így ide illik az ábrázolás. Hoffhalter Rafael ezt a metszetet Bécsből hozta Magyarországra. Manlius is alkalmazta 1582-ben Németújváron (RMNy 517). Szintén bécsi a címlapkeret. 1565-ben Debrecenben használta (RMNy 207) Hoffhalter, majd 1574-ben Alsólindván és Drávavásárhelyen. Vö. V. Ecsedy Judit: A régi magyarországi nyomdák betűi és díszei 1473–1600. Budapest, 2004. (Hungaria typographica 1.)